

Eski ‘Yahudi’ Dükkanı

Umut Almaç, Mustafa Akçaöz

Marmara ilçesi, Merkez Mahallesi	İnşa dönemi / yılı: 19. yüzyıl
	Mevcut durumu: 851 parselde kalan mekan kullanılmamaktadır. 852 parselde bulunan mekan ise internet kafedir.
GPS: 40°35’10.9’’K 27°33’19.8’’D	Mülkiyet durumu: Özel mülkiyet
Tescil tarihi ve numarası: GEEAYK 20.12.1975 - 8791, TKTVYK 27.02.1987 - 3045, Bursa KTVKBK 15.01.1996 - 4904	

Tarihçe

Marmara Adası Merkez Mahallesi’nde Yahudi Dükkanı (Mağazası) olduğunu bildiğimiz ve günümüze ulaşmış iki bina yer almaktadır. A. Enön’ün aktardığına göre Hamam Sokağı’nın köşesindeki dükkan eskiden Avram Kalvo’nun manifaturacı dükkanıydı (Enön 2003, 74). 1950’de İstanbul’a giden Kalvo adada senelerce yaptığı kumaş

işine orada devam etmiştir. Avram Kalvo’nun dükkânı şimdi seramik atölyesi olarak işletilmektedir.

Raporumuza konu olan ikinci dükkan ise eskiden Tenekeci Nahman’ın imalathanesidir. II. Dünya Savaşı’na kadar adanın teneke işlerini Nahman Ailesi yapmıştır. Enön,

Fig. 1: Güneydoğudan genel görünüm

bu binanın yarısının orijinalliğini koruduğunu diğer yarısının bozulduğunu; bugün orijinalliği bozulan ve 'internet kafe' olarak işletilen bölümün teneke imalat işlerinin yapıldığı bölüm olduğunu yazmaktadır. Orijinalliğini koruyan batı yarıda ise şarap satıldığını belirtmektedir (Enön 2003, 73; Papa-christou 2019a, 51-52, 155).

Mimari

Yapı, tek katlı kargir bir ticaret yapısıdır (Fig. 1). Plan şeması ve iç mekânda günümüze ulaşan donatılar, yapının bir ticaret yapısı olarak tasarlandığını göstermektedir. Toplam 100 m² taban alanına sahip yapı, simetrik iki mekandan oluşmaktadır. Kuzey-güney doğrultusunda uzanan bir duvar ile birbirinden ayrılan bu iki mekan, dikdörtgen plan şemasına sahiptir (iç mekan: 4,0x9,4 m). Her iki mekânın da kuzey kenarında yaklaşık 4 m derinliğinde ahşap bir asma kat

bulunmaktadır. Zemin kotundan asma kata erişim, bölme duvarına bitleştirilmiş ahşap bir merdiven ile sağlanmaktadır.

Yapının, Şehit Ömer Caddesi'ne bakan güney cephesi, her iki ticari mekana girişi sağlayan açıklıkların bulunduğu cephedir (Fig. 1). Binaya, kuzeyden çok katlı betonarme bir yapı bitişmektedir. Doğu ve batı cepheleri ise, sonradan açıldığı varsayılan açıklıklar dışında, özgün halinde herhangi bir kapı veya pencereye sahip olmadığı düşünülen sağır cephelerdir (Fig. 2). Yaklaşık 9 m genişliğindeki güney cephesi, simetrik düzene sahiptir; merkezde kemerli bir açıklık ve bu açıklığın her iki yanında ticari mekanlara girişi sağlayan düz atkılı açıklıklar bulunmaktadır. Cephe üzerinde yer yer günümüze ulaşabilen sıvalı bölümler, özgün halde cephelerin sıvalı olduğunu ifade etmektedir. Açıklıklar, profilli lento ve söveleri sıvalı duvar yüzeyinden hafifçe taşırılarak, vurgulanmıştır. Merkezdeki kemerli açıklığın kemer üzengi seviyesinin üzeri, doğal ışıktan faydalanmak için açık bırakılmış ve bu açıklığa ışınal geometride demir bir parmaklık yerleştirilmiştir. Üst kotta, yapının profilli çatı saçağı tüm cepheleri dolanmaktadır.

Yapının 60-70 cm kalınlığındaki beden duvarları moloz taş örgüdür. İki ticaret mekanını birbirinden ayıran duvar ise tuğla örgüdür. Beden duvarı örgüsünde irili ufaklı taşlar, düzensiz bir biçimde, yatay diziler oluşturma ihtiyacı hissedilmeden ve düşey derzlerin şaşırtılmasına bakılmaksızın kullanılmıştır (Fig. 1-2). Örgüde, taşlar arasına zaman zaman kiremit ve tuğla parçaları konulmuştur. Cephelerde dikkati çeken en önemli detay, belki de düzensiz moloz taş duvarı bir ölçüde sağlamlaştırmak amacıyla, örgü içinde yoğun biçimde görülen özgün demir elemanlardır (Fig. 3). Bu yapı özelinde demirin, geleneksel kargir yapılarda karşılaşılan ahşap hatılların kullanım prensiplerine ve detaylarına oldukça benzer biçimde kullanıldığı ifade edilebilir. Demir lama profiller (et kalınlığı 9-10 mm, genişlik 45 mm), yığma duvar kesiti içinde birbirine paralel iki sıra halinde kesintisiz bir kuşak elemanı olarak duvarın farklı seviyelerinde kullanılmıştır. Kuşaklar arasında yaklaşık 125 cm mesafe bulunmaktadır. Boyuna doğrultuda kullanılan demir lamalar, duvar kesiti içinde, daha küçük kesitteki yine demir elemanlarla

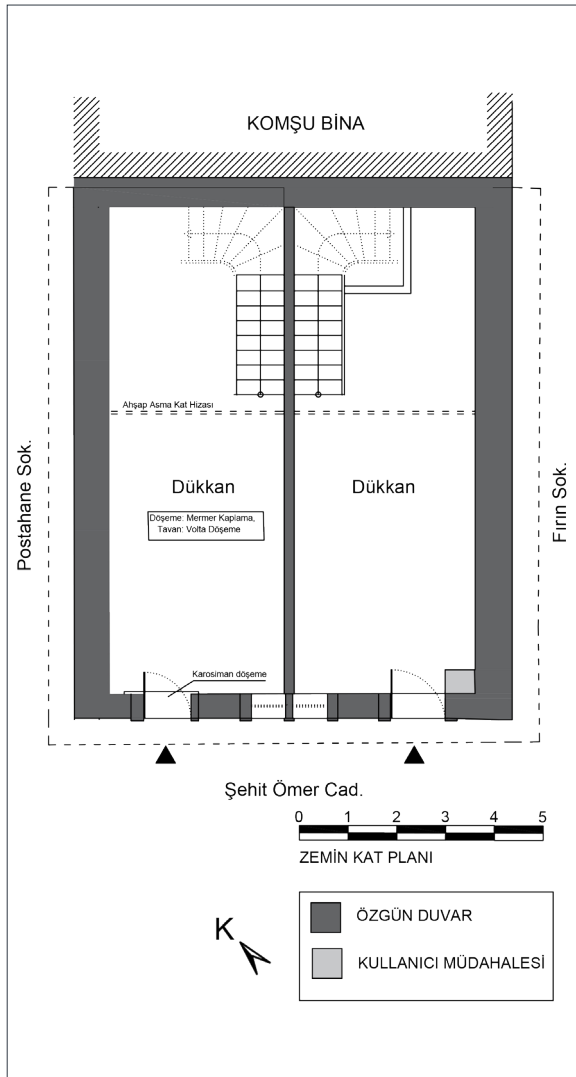

Fig. 2: Batı cephe

(et kalınlığı 5 mm, genişlik 45 mm) perçin kullanılarak birbirlerine bağlanmıştır. Yapıyı kuşaklayan bu sistemde, sürekliliğin sağlanmasına dikkat edilmiş; duvar köşelerinde birbirine dik doğrultudaki demir kuşaklar ilişkilendirilmiştir.

Güney cephede, tüm açıklıkların üzerinde tuğla kemerler bulunmaktadır (Fig. 1). Kenardaki düz atkılı açıklıkların üzerindeki bu kemerlerin, esasen hafifletme kemeri olduğu ifade edilebilir. Kemer ile düz atkı arasında kalan alan ise delikli tuğlalar (21x11x6 cm) ile doldurulmuştur. Açıklıklarda; eşik ve denizliklerde mermer, lento ve sövelerde ise doğal taş kullanılmıştır. Söveler, 3x3 cm boyutunda dolu kare demir elemanlarla alt yüzeylerinden desteklenmiştir. Yapının profil çatı saçağı, üst üste taşırılarak yerleştirilen tuğlalar ile inşa edilmiştir. Tuğla dizileri arasında tek sıra ince taş dizisi bulunmaktadır.

Yaklaşık 4,5 m kat yüksekliğine sahip mekanlar, volta döşeme ile örtülmüştür (Fig. 4). Volta döşeme putrellerinin (alt başlık genişliği 5 cm, profil yüksekliği yaklaşık 16 cm), doğu-batı ekseninde (kısa kenar) kullanıldığı ve kargir duvar içindeki yastık kirişine mesnetlendiği belirlenmiştir. Alaturka kiremit örtüye sahip ahşap kırma çatı ise, volta döşeme sistemi üzerindedir. Mekanın girişinde tabanı karosiman döşelidir (Fig. 5).

Güncel Durum

Yapının uzun süredir bakımsız kaldığı anlaşılmaktadır. 851 numaralı parselde bulunan batıdaki mekan kullanılmamakta, 852 numaralı parselde bulunan doğudaki mekan ise bir internet kafe olarak işletilmektedir. Yapıda, kullanıcılar tarafından cephede ve iç

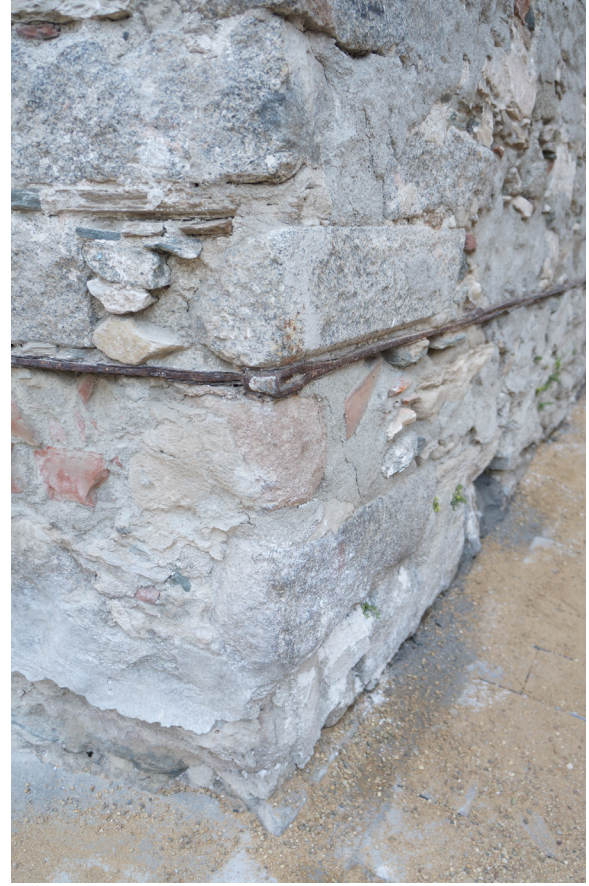

Fig. 3: Duvar örgüsü ve demir lama kuşak detayı

mekanda niteliksiz müdahaleler gerçekleştirilmiş, beden duvarlarında yeni açıklıklar oluşturulmuş, pencere ve kapı doğramaları uygun olmayan biçimde yenilenmiştir.

Yığma beden duvarlarında zeminden çatı saçağına kadar devam eden yapısal çatlaklar bulunmaktadır. Yapıyı kuşaklayan sistemin duvar köşelerindeki birleşim noktalarında önemli hasarlar bulunmaktadır.

Yapının çatısı oldukça harap durumdadır. Yağmur suyu, yapının içerisine girmektedir. Bu nedenle, volta döşeme putrellerinde korozyon problemi büyümektedir.

Risk Değerlendirmesi ve Öneriler

Çalışma konusu olan yapı, Marmara Adası'nda günümüze ulaşabilmiş az sayıdaki ticari yapılardan biri olması, geçmişte yaşadığı onarımlara rağmen özgünlüğünü büyük ölçüde koruması, özgün yapımda kullanılan yapı tekniği ve malzemeleri bakımından diğer yapılardan ayrılarak ünik bir karaktere bürünmesi nedeniyle korunması gerekli kültür varlığı niteliğindedir.

Fig. 4: İç mekanın genel görünümü

851 numaralı parselde bulunan mağazanın kuzey duvarında hem zemin kotunda hem de asma kat kotunda kaçak kazı yapıldığı tespit edilmiştir. Yapının kullanılmaması ve başıboş kalması, yapıyı vandalizm kaynaklı hasarlara açık hale getirmektedir. Yapının mevcut durumunun belgelenmesi ve özgünlüğünü zedelemeyecek bir ticari işlevle tekrar kullanılmak üzere koruma projesinin hazırlanması gereklidir. Aksi taktirde yakın bir süre içinde yapının yok olma tehlikesi bulunmaktadır. Nihai projeler hazırlanana dek, yapının daha fazla zarar görmemesi için çatının ivedilikle elden geçirilmesi önerilmektedir.

Yığma duvarlarda tespit edilen yapısal çatlakların teşhis edilmesi ve uygun onarım önerilerinin hazırlanabilmesi amacıyla, restorasyon projesinin hazırlık sürecinde hasarların titizlikle belgelenmesi ve kültür varlıklarının onarımı konusunda deneyimli bir inşaat mühendisinden görüş alınması gerekmektedir. Mevcut hasarların, yakın gelecekte yapıda toptan göçmeye neden olmayacağı, ancak olası depremlerde bu hasarların büyüyebileceği anlaşılmaktadır.

Fig. 5: Karosiman Döşeme

Yapının giriş cephesi olan güney cephesinde; duvar örgüsündeki değişimler, örgü içindeki demir kuşakta düzensizlikler ve açıklıklardaki detaylar, yapıya geçmişte müdahale edildiğini, mevcut cephe ve mekan düzeninin bu müdahalelerle ilişkili olabileceğini göstermektedir. Bu nedenle, özellikle koruma projesinin geliştirilmesi esnasında restitüsyon önerileri hazırlanırken yapıdaki izlere ve malzeme değişimlerine dikkat edilmesi önerilmektedir.